

golni, eltaszítani, az ilyen szüle után a szerencsétlen magzatnak még kötelestrésre se volna igénye, következnek továbbá az is, hogy a melyik jobb módban neveltetett, annak több juttatandó, mint annak, a melyikkel mostohán bántak, a posthumus pedig épen semmibe se részesíttessék. Ne tessék a kötelestrész intézményét oly módon indokolni, hogy a fentebbi következtetésekre lehessen jutni! Aranyigazságot mond a szerző, hogy nálunk igen ki van fejlődve a birtok nagy terjedelme utáni vágy s ebben a nagyzási vágyban és hóbortban igazi szerencsétlenség a járadékszerű kölcsönök könnyűsége. A bank pénzén birtokot birtok mellé vásárolni, aztán az annuitásokat rossz években váltó-kölcsönökből fizetni: ez az a lejtő, melyen már sokan alásiklottak. A birtokoknak tömörüléséből magyarázza Pólya, hogy a nép egy része kívándorol, más része a városokba tódul. A *birtok* és *gazdája* együvértartozásának eszméjét fejleszteni véli az által, ha a törvény kimondaná, hogy az 50 holdig terjedő tanyabirtok állag-örökösödés alá esik, ha a végrendelkező, vagy az örökös másként nem intézkednek, s eltérő intézkedés hiányában a birtokot az a fiu vagy leány tartaná meg, a ki az apával illetve az anyával a jószágon együtt gazdálkodott, közös háztartásban élt és most a többieket kifizetni köteles. Ezzel akarja szerző «népünkben elevenné tenni azt az érzetet, hogy a birtok és a gazda egymáshoz és együvé tartoznak.» Szép együvé tartozás, mely a telkes gazdák gyermekei közül egyet óhajt földbirtokossá tenni, a többi legyen Joannes sine terra. S a melyik az eke szarvától a zászló alá beparancsolatott: midőn hazatér, háttérbe legyen szorítva a véradóra nem képes testvére vagy talán sógora által. Pólya az állag-örökösödést csak facultative kívánja behozni; ezzel tanúsítja, hogy tulajdonképen maga se merné azt általánosan kötelezőnek kimondani.

Általában Pólya sokat olvasott, sokat megjegyzett, tudja és hirdeti, hogy a magyar nemzet jövője és haladása érdekében ellenezni kell azt, hogy a *felelősség elháríttassék az egyes egyénről*, és mégis olyan sokat vár az államtól és a törvényhozástól. Tudja és hirdeti, hogy a gazdasági világ éltető eleme a *szabadság*, mégis olyan concessiókat tesz az agrariusoknak, melyek az egyéni és gazdasági szabadságot megszorítják, sőt zsibbasztják. A mások nézeteivel igen bőven foglalkozik, a saját nézeteit pedig bágyadtan közli, nem eléggé világítja meg, nem foglalja össze olyan világos rendszeres tételekbe, mint vannak azok, a melyektől el akarja téríteni az olvasó helyeslését. A műnek szakadozott vagy legalább aphoristicus alakja emlékeztet, hogy ez a könyv, ha szabad úgy mondanom, digestái vagy pandektái annak a nagy terjedelmű pályamunkának, melylyel Pólya a Fáy-féle nagy jutalomra pályázott és a mely versenytársai közt viszonylag a legjobb volt.

Engem a történet és a gyakorlati élet arra tanított s a ki kezemügyébe esik, azt én is arra tanítom, hogy az emberiség üdvözítője a *szabadság*, a melyet a *felelősség* tisztá tudata kísér. Ez buzdit a *munkára* és a *takarékosságra*, mely utóbbi alatt nem az életigények *tulságos* leszállítását, hanem azt értem, hogy a fogyasztás álljon helyes arányban a jövedelemmel, serkentsen a jövedelem tisztességes fokozására, hogy abból tőkésíteni és áldozni is lehessen. Az ilyen irányu gazdasági politika szépen összefér a jognak uralmával, s a jogi és a gazdasági életnek kölcsönös hatása emelni fogja mindazt «quod ad singulorum utilitatem pertinet.»

Dr. VÉCSEY TAMÁS.

Jogirodalom.

FEKETE ÖDÖN. • *A büntető eljárás kézikönyve*. I. kötet, 1. és 2. füzet. Budapest, 1886.

Büntető eljárási irodalmunk — köztudomás szerint — nagyon szegényes levén, minden e szakba vágó hazai mű megjelenését örömmel kell regisztrálnunk. Kétszeres örömmel

üdvözölhetjük tehát a kézikönyv megjelenését, melynek bírálatos ismertetése a jelen sorok feladatát képezi.

A ké. kötetre tervezett műből, melynek első kötete a bűnvádi eljárás fejlődésének feltüntetését fogja tartalmazni, ezuttal az első kötet két fülete fekszik előttünk.

Az *első* füzet tartalma: az egyiptomi, hindu, héber, görög és római bűnvádi eljárásnak feltüntetése, a *másodikban* szerző a germán és hun-scytha népek bűnvádi eljárását s ezután a kánoni, végül a német és francia büntető eljárást tárgyalja, utóbbiakat egészen a XVI. századig.

Már az eddig megjelent részből is constatálhatjuk, hogy a mű szerzőnek kiváló alapos tanulmányairól, az adatgyűjtésben és a gyűjtött anyag feldolgozásában való nagy buzgóságáról és türelméről tesz tanúságot; a mi még nagyobb érdem gyanánt tűnik fel, ha figyelembe vesszük azon kiválóan fáradtságos munkát, melyet ezzel szerző végzett s ha meggondoljuk, hogy a büntető jog és eljárás történetének irodalma nálunk még majdnem teljesen parlagon hever.

Azt hisszük, nem kell bővebben bizonyítgatnunk, hogy ily műnek behatóbb bírálata egy szűk cikk keretén belül teljesen lehetetlen. Az alábbiakban tehát inkább csak általános megjegyzésekre szorítkozunk, főleg a szerző által követett irány és módszer tekintetében.

Mindenekelőtt azt kell kiemelnünk, hogy az első füzet többet ad, mint a mennyit címe ígér, mert nem csupán a keleti népek s Görögország és Róma büntető eljárásának, hanem *anyag* büntetőjogának történetét is tartalmazza. Teljesen értjük ezt azon szoros összefüggésnél fogva, mely e kor büntetőjoga és büntető eljárása közt létezett, de bármily elismeréssel kell adóznunk szerzőnek azon buzgóságaért és szorgalmáért, melylyel a szétszórt óriási anyagot összeállítani iparkodott, mégis ki kell jelentenünk, hogy — igénytelen véleményünk szerint — talán túlzásig is vitte az alaposágot akkor, midőn például részletesen és majdnem taxative sorolja elő, hogy mi tekintetett Indiában bűncselekménynek és minden egyes jogsértés minő büntetéssel sújtott.

Hangsúlyozzuk, hogy részünkről is teljesen át vagyunk hatva attól, hogy mennyire szükséges a történeti módszer figyelembe vétele a büntetőjogban és még inkább a bűnvádi eljárásban. Azon nagy vezéreszmék s azon alapelvek, melyek modern bűnvádi eljárásunkat uralják, csak akkor érthetők meg teljesen, csak akkor méltányolhatók egész jelentőségükben, ha figyelembe vesszük, mily tényezők szolgáltattak alkalmat létrejövetelükre és mik adták meg nekik azon irányt, melybe fejlődésük tendál. S ez adja okát annak, hogy a bűnvádi eljárás fejlődése, mely a társadalmi, közjogi és politikai viszonyokkal mindig szorosan összefüggött, nemcsak kiváló érdekű, de első rangú fontosságú tanulmány tárgyát képezi a szakemberre nézve. Csakhogy részünkről attól félünk, hogy szerző akkor, midőn a büntetőjog és eljárás történetét annyira az aprólékosságig menő részletezéssel adja elő, nem szentel elég figyelmet a *nagy vezéreszmék és elvek fejlődésének*, mely a sok részlet közt majdnem elmosódik, mert épen a detaillirozás teljesen leköti és kifárasztja az olvasó figyelmét és így elvonja őt a tulajdonképi lényegtől: az elvek fejlődésének vizsgálatától.

S ezt idézi elő az a *sok szó szerinti idézet is*, melyekkel a műben lépten-nyomon találkozunk s melyek a szerző kiváló olvasottságáról tesznek ugyan tanúságot, de melyek jelentékeny része a bűnvádi eljárás történetében semmi fontossággal és jelentőséggel nem bír.

Fel kell említenünk továbbá, hogy a szerző a *művelődés-történeti adatoknak is igen jelentékeny tért adott művében* s nem egy oldal, sőt nem egy szakasz (például az egész 27. §. 339—357. l.) van, mely inkább egy kulturhistoriai műbe való volna, mint a bűnvádi eljárás kézikönyvébe.

Részünkről azonban annyira szükségesnek tartjuk hazánkban egy, a történeti szempontot is figyelembe vevő, alapos

büntetőjogi szakmunka megjelenését, hogy azt akkor is örömmel és köszönettel fogadjuk, ha a részletezésben a kelleténél tényleg tovább ment volna.

Különösen ki kell emelnünk, hogy a szerző az ide vágó forrásokat és irodalmat a leggondosabban felhasználta. Csak egy-két helyen került ki figyelmét egy pár jelesebb dolgozat, így a germán büntető eljárás irodalmából Osenbrüggen (*Das alamannische Strafrecht*, Schaffhausen 1860) és John (*Das Strafrecht in Nord-Deutschland zur Zeit der Rechtsbücher*, Lipcse 1858) kiváló alapos munkái; a kánoni bűnvádi eljárás tekintetében pedig Katznak pár év előtt megjelent és nagy feltűnést keltett műve: «Grundriss des kanonischen Strafrechts.»

Ezen általános jellegű megjegyzések után szabadon egykettőt felhoznunk azon észrevételeink közül, melyek a mű egyes részeire vonatkoznak.

A római büntető eljárás előadásánál szerző abból indul ki, hogy a büntető ius Rómában mindig az *imperium* kifolyása volt. E kiindulási pont folytán hasztalan keressük a műben azon kiváló befolyásnak és jelentőségnek méltatását, melyet — legalább a római büntetőjog fejlődésének első századaiban — a családatyák és a censorok gyakoroltak a büntető jogszolgáltatásra. Már pedig, hogy e jelentőség mekkora volt: azt bizonyítja, hogy az első századokban a *paterfamilias teljes és korlátlan büntető hatalommal (ius vitæ ac necis)* rendelkezett neje, gyermekei és rabszolgái felett, az az erkölcsi bíráskodás pedig, melyet a censorok gyakoroltak, tulajdonképpen valódi kiegészítője, sőt pótlója volt a rendszeres büntető törvényeknek, mert bármily enyhe büntetésnek tűnjék fel ma pl. a censori megrovás, vagy a felvétel a «notæ censoriæ»-be, ez a valóságban — épen azáltal, hogy a tisztességes társaságból való kizárással egyértelmű volt, — rendkívül szigorú büntetést képezett.

A kánoni büntető eljárás tárgyalásánál nem látjuk elég élesen feltüntetve azt a nagy ellentétet, mely az elnyomott és a hatalmassá kifejtett egyház büntető joga között létezett. Ha tagadhatatlan is, hogy az utóbbi sok tekintetben az elrettentési elmélet befolyása alatt állott: ép oly kétségtelen, hogy az egyház büntetőjoga fejlődésének első századaiban nemcsak hogy kegyetlen nem volt, de még a szigorú büntetéseket sem tűrte meg s a hol a bűncselekmény súlyosságánál, vagy a tettes gonoszságánál fogva ezek lettek volna alkalmazandók, nem gyakorolta maga a büntető igazságszolgáltatást, hanem átengedte a tettet a világi hatóságnak, mert elve volt: «ecclesia non sinit sanguinem».

A német bűnvádi eljárásnál szerző nem méltányol kellőleg egy rendkívül érdekes és a bűnvádi eljárás történetében egészen páratlanul álló institutiót: a Westfáliában fenállott titkos büntető bíróságok (*Vemgerichte*) intézményét. Szerző ezt a német eljárás egyik «rém»-ének nevezi, holott már *Wächter* kutatásai kiderítették, hogy ez intézmény nem a sötét idők egy sötét terméke volt, hanem a szükség által előidézett remedium, mely a maga korában az igazságszolgáltatásnak rendkívül nagy szolgálatokat tett.

Azon rémitő zavarok közt, melyek ez időben Németországban dultak, valóban csak a szegényt, az elnyomottat, a gyengét lehetett büntetőjogi felelősségre vonni. Az erős, a hatalmas bátran dacolt a bíróságokkal, sőt azoknak nyíltan ellenszegült. A rendes bíróságok ily körülmények közt nem gyakorolhatván hatóságukat, Westfáliában néhány bátor és lelkiismeretes férfi szövetségbe állt, hogy az erőteljes államhatalom feladatait a büntető igazságszolgáltatás terén teljesíteni fogják, de csak azon esetekben, midőn az állam rendes bíróságai elég erővel, hatalommal vagy bátorsággal nem rendelkeztek hatóságuk gyakorlására. A közbiztonság fentartása és az igazságszolgáltatás pártatlan fentartása volt tehát az egyedüli cél, mely e derék férfiakat e kiegészítő bíróság felállítására vezette.

Működésüknek szükségképp titokban kellett folyni, mert különben a legelső hatalmas olygarcha, a kit felelősségre vontak, széteszlatta és kivégeztette volna őket. A titkos eljárás mellett történhetek visszaélések, de bizonyos, hogy az intézmény elég garantiát nyújtott a materialis igazság érvényre juttatására. Az eljárás *nem volt inquisitorius*, sőt mindig csak akkor volt megindítható, ha egy «Freischöffe» kellő módon vádat emelt. A távollevő csak akkor volt marasztalható, ha kellő idézés daczára meg nem jelent. Megjelenés esetén a szabályszerű bizonyítási eljárás következett be az eskütársak közreműködésével, de e bizonyítási eljárásból a *kinvallatás*, mely pedig akkor egész Németországban széltében virágzott, *ki volt zárva*.

Azon kiváló félelem, melyet a titkos bíróságok intézménye keltett, teljesen megmagyarázható, ha figyelembe vesszük gyors és nagyon erélyes eljárását. De bizonyos, hogy épen e retteget keltése által a közbiztonság megszilárdulására jelentékenyen közrehatott.

A műnek Franciaország bűnvádi eljárását tárgyzó részére, mely még befejezetlen, ezuttal nem akarunk kiterjeszkedni. De nem fejezhetjük be igénytelen észrevételeinket, a nélkül, hogy egy óhajtásunknak kifejezést ne adjunk.

A mű tervezetéből látjuk, hogy szerző hazai bűnvádi eljárásunk történetét csak a XIX. századtól kezdve akarja tárgyalni. Értjük ezt azon rendkívüli nehézségek folytán, melylyel e rendezetlen, összegyűjtetlen anyag feldolgozása jár. De azt hisszük, hogy szerző, ki oly alaposan ismeri a külföldi eljárások történetét, első sorban volna hivatva a magyar bűnvádi eljárás történetének megírására is. Még ha csak vázlatos művet is adna róla, kiváló szolgálatot tenne minden hazai szakembernek. S nagy érdemei, melyeket a jelen mű készítésével szerzett, akkor válnának igazán elévülhetlenné.¹

Dr. BALOGH JENŐ.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Bérlet-kártérítési keresetek illetősége.

A kártérítési jogintézmény nem csak nagy fontossága, hanem gyakorlati érvényesítése tekintetében a legnehezebben megoldható jogi feladatokkal is van kapcsolatban. Már az által is, mikép számos különböző jogi tényezők találkoznak benne, melyekkel a kártérítés kérdésének megoldásánál számolnunk kell. A jó- s rosszhiszemőség, a dolus és culpa különböző nemeikkel s árnyalataikkal, a vagyoni veszteség megállapítása, az érték becslése, a *præmium affectionis*, a vesztett haszon s elmaradt nyereség fogalmai, a szerződés s kötelezettségek magyarázata: mind olyanok, melyek alig maradhatnak el valamely kármentesítési ügy megítélésénél.

Ehhez járul az, hogy e jogtéren oly közel találkoznak s érintkeznek egymással a magánjog s a büntetőjog; majd minden bűnvádi esetben a sértett fél kártalanítását előidéző anyagi érdekek fontos szereppel bírnak.²

A kártérítés magánjogi effectuatiója nem csekély nehézségekkel jár már a kisajátításoknál is; de különösen számosak azok a haszonbérleti ügyekben. Ezeknél a kártérítés a legnehezebb feladatok közé tartozik, a földbirtok, földművelés, mezei gazdaság sokfélesége s azok értékkülönbözetei s változatai következtében.

Ezen tényezők befolyása alatt a kártérítési jog érvényesítése a bíráskodás terén a nehezebb feladatok közé sorol-

¹ Ha jól emlékszünk, szerző utólag egy hirlapban kijelentette, hogy műve ki fog terjeszkedni a magyar bűnvádi eljárás egész történetére.

² Innen az u. n. *Erstattungstheorien* — die allgemeine Bezeichnung für diejenigen Strafrechtssysteme, welche den eigentlichen Endzweck desselben in der Wiederausgleichung des durch das Verbrechen angerichteten Schadens zu erkennen vermeinen. Criminallexicon von dr. Jagemann und Brauer pag. 267.